

Izrada lutaka s djecom rane i predškolske dobi

Visinski, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:894716>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Iva Visinski

**IZRADA LUTAKA S DJECOM
RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

Zagreb, rujan 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Iva Visinski

**IZRADA LUTAKA S DJECOM
RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Marijana Županić Benić

Zagreb, rujan 2020.

Sadržaj

SAŽETAK.....	4
SUMMARY	5
1. UVOD	1
2. LUTKARSTVO.....	2
2.1. Povijest lutkarstva	3
2.2. Lutka i lutkar.....	4
2.3. Vrste lutaka	5
3. LUTKE NA ŠTAPU	6
3.1. Podrijetlo javajke	6
3.2. Anatomija javajke	8
3.3. Pokretanje javajke	9
3.4. Varijacije i kombinacije lutaka na štapu	9
3.5. Pozornica za lutke na štapu.....	9
4. ZNAČAJ LUTKE ZA DJEČJI RAZVOJ.....	10
4.1. Dijete, lutka i igra.....	11
4.2. Uloga lutke u poticanju dječjeg stvaralaštva	12
5. PROCES IZRADA LUTAKA S DJECOM RANE I PREDŠKOLSKE DOBI..	13
5.1. Skica i karakter lutaka	14
5.2. Pribor i materijal potreban za izradu lutaka.....	15
5.3. Proces izrade glave.....	16
5.4. Oslikavanje glave	18
5.5. Proces izrade ruku	20
5.6. Proces izrade kostima	22
5.7. Proces izrade tijela i kontrolnog mehanizma.....	25
5.8. Konačni izgled lutaka.....	26
5.9. Osvrt na tijek aktivnosti.....	27
5.10. Kritički osvrt na vlastiti rad	27
5.11. Komentari, pitanja i izjave.....	27
6. ZAKLJUČAK.....	28
7. LITERATURA	29
Izjava o izvornosti završnog rada	30

SAŽETAK

Ovaj rad opisuje lutkarsku umjetnost i lutku koja predstavlja osnovno izražajno sredstvo lutkarske umjetnosti. Lutka se odlikuje jednostavnošću, simboličnošću i čudesnom ljepotom. Lutkarska umjetnost neophodna je u radu s djecom rane i predškolske dobi jer se povezuje sa stvaranjem pozitivne slike o sebi, ostvarenjem potreba, poticanjem samostalnosti, socijalne kompetencije i stvaralaštva. Povijest lutkarske umjetnosti povezuje se sa uporabom lutke usmjerene odraslom gledatelju i kasnijem okretanju djetetu. Osobito zanimljiva vrsta lutaka odnosi se na lutke na štapu koje se pokreću pomoću drvenog štapa i žica. Lutke na štapu obuhvaćaju jednostavne lutke na štapu koje može izraditi svako dijete, lutke javajke, lutke sjene, gigantske lutke na štapu i raznovrsne kombinacije lutaka na štapu. Lutka javajka najpoznatija je predstavica lutaka na štapu, a ovaj rad detaljno opisuje njezino podrijetlo, anatomiju, pokretanje i likovno oblikovanje. Proces izrade lutke javajke poprilično je složen, no motivacija odgojitelja preduvjet je uključenja ove vrste lutaka u rad s djecom rane i predškolske dobi. Lutka javajka odlikuje se praktičnošću upravljanja, a ukrašenost kostima poziva dijete na detaljnije proučavanje i igru. Predškolsko dijete često je privrženo lutki jer preko nje ostvaruje sve ono što ne može ostvariti u stvarnom svijetu. Lutka pomaže djetetu pri izražavanju mišljenja o odraslom svijetu koji ga okružuje te potiče razvoj mašte i stvaralaštva. Odgojitelji bi trebali poticati istraživanje, izražavanje i predlaganje jedinstvenih rješenja, a posvećenost odgojitelja prilikom provedbe aktivnosti sastavni je dio dječjeg kreativnog stvaralaštva. Ovaj rad prikazuje proces izrade jednostavnih lutaka na štapu, a cilj ovog rada odnosi se na isticanje vrijednosti uporabe lutaka u radu s djecom rane i predškolske dobi.

Ključne riječi: lutkarska umjetnost, lutka, javajka, djeca predškolske dobi

SUMMARY

This paper describes puppetry and the puppet which is the principal means of expression. The puppet is distinguishable by simplicity, uniqueness and its wonderful beauty. Puppetry is crucial in working with preschool children due to its connection with creating a positive self-image, the fulfillment of needs, promotion of independence, social competence and creativity. The history of puppetry implies the puppet's initial orientation towards adult viewer and its later reorientation towards the child. Rod puppets are a particularly interesting type of puppets which are manipulated by a wooden rod and wires. This type includes simple rod puppets which are easy for every child to make, Javanese puppets, puppets made for the shadow theatre, giant rod puppets and combinations of rod puppets. This paper is based on a description of the origin, anatomy, movement and the artistic design of the Javanese puppet which is the most famous representative of rod puppets. The process of crafting the Javanese puppet is quite complex. However, preschool teachers' motivation form the basis for the inclusion of this type of puppets into education of preschool children. The Javanese puppet is distinguishable by its practical manipulating, while the decoration of its costume invites children to more detailed observation and play. Preschool children are particularly attached to puppets since the puppet presents a means of achieving everything that they cannot achieve in real life. Puppets help children express their points of view about the world that is around him and encourage the development of imagination and creativity. A preschool teachers ought to encourage free research, expression and proposal of unique solutions. The teacher's engagement in activities is the foundation for children's creativity. This paper demonstrate the process of crafting simple rod puppets and the aim of this paper is to extend the knowledge of how important it is to include puppets into preschool children's education.

Keywords: puppetry, puppet, Javanese puppet, preschool children

1. UVOD

Pojava lutkarske umjetnosti povezuje se s dalekoistočnim zemljama i civilizacijama odakle se proširila ostatkom svijeta. Početci lutkarske umjetnosti povezuju se sa uporabom lutke usmjerene odraslom gledatelju i kasnijem okretanju djetetu. Od pojave lutkarske umjetnosti do početka dvadesetog stoljeća težilo se realističnom prikazu čovjeka, a početkom dvadesetog stoljeća došlo je do promjena u poimanju lutkarske umjetnosti koja se udaljila od realizma i približila simbolizmu. Lutkarsko kazalište udaljavalo se od kazališta živog glumca, a osobita pozornost posvećivala se činu oživljavanja nežive materije. Preduvjet uspješnog oživljavanja nežive materije podrazumijeva sposobnost animatora koji je ujedno kreator isticanja „lutkine duše“. Lutka je inspirirala mnoge poznate pjesnike, skladatelje, slikare, filozofe, a neki od njih posjedovali su vlastito lutkarsko kazalište (Šimunov, 2007). Postoje razne vrste lutaka koje pogoduju dječjem razvoju, no lutke na štapu ističu se svojom ljepotom i jednostavnošću upravljanja. Lutke na štapu obuhvaćaju predmete i figure pričvršćene na drveni štap, a lutka javajka najpoznatija je predstavica lutaka na štapu. Lutka javajka odlikuje se trodimenzionalnom oblom glavom, gornjim dijelom tijela i ruku, dok se donji dio tijela sastoji od suknje koja se proteže od struka prema dolje (Županić Benić, 2019). Lutka je partner s kojim dijete putuje svijetom mašte i preko kojeg ostvaruje sve ono što ne može ostvariti u stvarnom svijetu. Lutka potiče emocionalni, socijalni i spoznajni razvoj djeteta. Pedagoški potencijal lutke je ogroman, a uglavnom ga primjećuju odgojitelji koji u radu s djecom svakodnevno upotrebljavaju lutku. Svakom predmetu iz okoline može se oživjeti, a dijete se osjeća uspješno i ispunjeno kada ima priliku samostalno oživjeti predmete iz okoline. Osobito je važno potaknuti odgojitelje da snagom lutke i njezinim metaforičkim potencijalima otkrivaju dječje potencijale (Ivon, 2010).

2. LUTKARSTVO

Lutkarstvo je umjetnost oživljavanja realistične i apstraktne figure, predmeta i objekta. Spoj materije i duše primjetan je prilikom prijenosa animatorove energije materiji, a uspješnosti spoja materije i duše pridonosi animatorova sposobnost uživanja u izvedbeni čin. Prisutnost i uvjerljivost animatora prilikom pokretanja figure pogoduje stvaranju iluzije oživljavanja nežive materije. Proces oživljavanja nežive materije ovisi o kontrolnom mehanizmu lutke i vještini kojom je animator pokreće te objašnjava svrhu njezinog postojanja (Županić BeniĆ, 2019).

Lutkarstvo pretpostavlja neprekidnu interakciju sa izražajnim sredstvima i lutku kao osnovno izražajno sredstvo lutkarstva. Proučavanjem lutkarstva pojavili su se pojmovi „spontanog lutkarstva“, „umjetničkog lutkarstva“ i „lutkarstva u socijalnoj skrbi“. Pojam „spontanog lutkarstva“ odnosi se na lutkarske oblike i izvedbe koje nisu određene umjetnošću. Pojam „umjetničkog lutkarstva“ odnosi se na lutkarstvo koje potječe iz umjetničkih ideja, dok se pojam „lutkarstva u socijalnoj skrbi“ odnosi na lutkarstvo koje pretpostavlja da su obrazovanje i propaganda osnovna svrha lutkarstva (Jurkowski, 2005).

Poznato je da je lutkarstvo grana scenske umjetnosti koja pogoduje prikazu bajki, fantastike i čudesnih prizora, a čin oživljavanja nežive materije bit je lutkarstva. Sličnosti lutkarskog kazališta i kazališta živog glumca svjedoči postojanje osnovnih uvjeta kazališta (dramskog djela, izvođača, publike, pojmova, termina kazališta, itd.), no lutkarsko kazalište i kazalište živog glumca upotrebljavaju različita izražajna sredstva (Pokrivka, 1978). Lutkarsko kazalište obiluje mnoštvom specifičnih zakona te se razlikuje od kazališta živog glumca. Lutkarsko kazalište otpočinje prestankom mogućnosti kazališta živog glumca, no nikako ne zabranjuje međusobno posuđivanje sredstava i postupaka. Lutkarske mogućnosti podrazumijevaju primjenu metafore i ne isključuju postojanje elemenata metafore u kazalištu živog glumca, već ukazuju na drugačiji pristup publici (Paljetak, 2007).

Lutkarstvo obuhvaća gotovo sve discipline koje pridonose pravilnom razvoju djeteta i koje obuhvaćaju percepciju, shvaćanje, pokret, koordinaciju, socijalizaciju i govor (Hunt i Renfro, 1985; prema Ivon, 2005).

2.1. Povijest lutkarstva

Pojava lutkarske umjetnosti povezuje se s dalekoistočnim zemljama (Indijom, Kinom, Vijetnamom, Mjanmarom, Japanom, Indonezijom, itd.) iz kojih se proširila ostatkom svijeta. Lutkarska umjetnost ostavila je tragove u drevnim civilizacijama (Egiptu, antičkoj Grčkoj, Rimskom Carstvu), stoga je jasno da je lutkarska umjetnost prisutna u cijelom svijetu (Županić BeniĆ, 2019).

Povijest lutkarske umjetnosti povezuje se s dalekoistočnim područjem, a lutka se kao egzotična novost proširila europskim područjem i ostatkom svijeta. Pojam antičkih lutaka odnosi se na lutke rođene u hramovima, a pojam srednjovjekovnih lutaka odnosi se na lutke rođene u crkvama. Lutke su brzo izgubile vjerska obilježja, no postale su čuvarice jezika i kulture zemlje. Pjesnici, filozofi, skladatelji, slikari i ostali umjetnici lutkama su posvetili svoja djela, a neki od njih posjedovali su vlastito lutkarsko kazalište (Andersen, Byron, Goethe, Goldoni, Lorca, Mozart, Pirandello). Početci lutkarske umjetnosti povezuju se sa uporabom lutke usmjerene odraslom gledatelju i kasnijem okretanju djetetu. Početkom dvadesetog stoljeća povezuje se sa preokretom u shvaćanju lutkarske umjetnosti koja se udaljila od realizma i približila simbolizmu. Lutkarsko kazalište znatno se udaljilo od kazališta živog glumca, a lutka je postala čovjekov simbol. Otkrivanju posebnosti pokreta i govora pridonijela je igra lutkom, a oživljavanje neživog predmeta sposobnost je lutkara koji je ujedno kreator lutkine duše. Oživljavanje lutke poseban je doživljaj koji zadržava čovjeka da godinama proučava lutkarsku umjetnost (Šimunov, 2007).

Povijest lutkarske umjetnosti i lutke odražavala se uporabom refleksije. Lutka je do druge polovice dvadesetog stoljeća dosljedno prikazivala čovjeka, njegove proporcije, jače i slabije strane, no tada je prestala biti čovjekova kopija i postala ispovjedni simbol. Posebna pozornost posvećivala se izradi glave, svaki dio glave trebao je biti detaljno razrađen, a osobito oči koje su predstavljale bitno sredstvo komunikacije (Varl, 1999).

2.2. *Lutka i lutkar*

Prema Coffou (2004) lutka je igračka djetinjstva, lik iz kazališnih predstava i predmet koji se sjedinjuje s lutkarom.

„Lutke mogu letjeti, nestajati, smanjivati se, lutke životinje govoriti ljudskim glasom, predmeti počinju „misliti“ i „osjećati“, cvijeće pred našim očima raste, drveće u šumi pleše, nestaju i nastaju tragovi, sela, gradovi“ (Pokrivka, 1987:10).

Lutka je trodimenzionalna figura koja se izrađuje od raznih vrsta materijala (drva, voska, platna, metala, itd.), a čija se prvenstvena namijenjena odnosila na dosljedan prikaz čovjeka. Postoje dva osnovna načina manipulacije (upravljanja) lutkama koja podrazumijevaju manipulaciju izvana (pomoću žica i štapova) i manipulaciju iznutra (vlastitom rukom). Ponekad se opisane metode preklapaju, a tehnike manipulacije pridonose razlikovanju lutaka. Od začetka lutkarstva do sredine dvadesetog stoljeća europski su lutkari razlikovali četiri osnovne vrste lutaka: lutke pokretane odozgo (marionete na koncu i marionete na štapu), lutke pokretane odozdo ili odozda (lutke na štapu), lutke rukavice (ručne lutke) i plošne lutke sjena. Osnovno shvaćanje scenske lutke podrazumijevalo je preobrazbu u živo biće i prijenos lutkareve energije prilikom izvedbe (Jurkowski, 2005).

Najjednostavnije „lutke“ podrazumijevaju prste i ruke, lica lutaka crtaju se na koži, no mogu se izraditi od rukavica, čarapa, papirnatih vrećica i slično. Prilikom izrade lutaka potrebno je obratiti pozornost na temeljne vizualne elemente koji podrazumijevaju oblik (okruglo, ovalno, uglasto), boju (tople i hladne boje) i odabir materijala (mekano, glatko, tvrdo). Dijelovi tijela često su personificirani, a takve lutke idealne su za poticanje izravnog dodira (Majaraon, Kroflin, 2004).

Lutka je utjelovljenje scenskog lika, a uporaba aksioma da je lutka produžena lutkarova ruka podjednako se odnosi na ručne lutke i marionete. Postoje tri osnovna odnosa lutkara i lutke. Prvi je odnos instrumentalan jer je lutka osnovno sredstvo lutkarova izražavanja. Drugi je odnos prijenosni jer lutkar svoju govornu i pokretačku sposobnost prenosi na lutku, a osnovna karakteristika trećeg odnosa lutkara i lutke podrazumijeva oživljavanje lutke pomoću zadanog lika. Ovaj je odnos značajan jer u njemu dolazi do stvaralačkog poistovjećenja lutkara i lutke koji postaju neodvojiva cjelina (Čečuk, 2009).

2.3. Vrste lutaka

Najpogodnije vrste scenskih lutaka za igru djecu obuhvaćaju mnogobrojne varijante lutaka na štapu, ručne lutke (ginjol lutke), lutke sjene, plošne lutke, lutke na prstima i marionete u najjednostavnijem obliku (Pokrivka, 1978).

Prema Kroflin (2011) tri osnovne vrste lutaka obuhvaćaju:

1. ručne lutke - ručna lutka (ginjol lutka) navlači se na ruku poput rukavice, pritom kažiprst pokreće glavu, palac pokreće jednu lutkinu ruku, a srednji i mali prst pokreću drugu lutkinu ruku.
 - a. lutke na prstima - svaki prst može animirati jednu lutku jer se na taj način animira više likova u manjem prostoru i s manjim brojem animatora.
 - b. zijevalice - osnovna karakteristika zijevalica je otvaranje usta. Palcem se pomiče donja čeljust, a ostalim prstima pomiče se gornja lutkina čeljust. Stolne lutke obuhvaćaju zijevalice koje se izravno animiraju - animator drži lutke bez pomoći štapova ili konaca, no ponekad preko vodoravnih štapića.
2. lutke na štapu - lutke na štapu obuhvaćaju lutke na jednom štapu, lutke na jednom štapu s dva manja štapa za ruke i lutke na dva štapa. Lutke na štapu mogu biti trodimenzionalne i plošne, a jednostavne trodimenzionalne lutke na štapu mogu se izraditi od jednog štapa, loptice spužve ili stiropora te komada tkanine koji se pričvršćuje ispod lutkine glave. Lutkina glava ukrašava se lijepljenjem kose (za izradu kose najčešće se koristi vuna) te crtanjem očiju, nosa i usta. Postoji mogućnost izrade cijelog lica i mogućnost izrade određenih dijelova lica. Plošne lutke na štapu mogu se izraditi od drvene kuhače na koju se nacrtaju lica, a odjeća se može izraditi od kolaž papira.
3. lutke na koncu (marionete) - izrada lutaka na koncu ili marioneta smatra se tehnički najzahtjevnijom, no postoje jednostavnije varijante izrade marioneta na jednoj žici ili na tri konca.

3. LUTKE NA ŠTAPU

Lutke na štapu uključuju predmete i figure pričvršćene na drveni štap, a animacija lutaka na štapu izvodi se pomicanjem vodilica pričvršćenih na taj štap. Lutke na štapu jednostavne su lutke koje koriste pedagozi koji rade s djecom rane i predškolske dobi te pedagozi koji rade s djecom školske dobi (Varl, 1999).

3.1. *Podrijetlo javajke*

Podrijetlo javanke povezuje se s dalekoistočnom kulturom, a tradicionalna javajka ime je dobila po otoku Javi s kojeg potječe. Postoje dvije tradicionalne vrste javajki koje se povezuju sa indonezijskim područjem, a to su wayang golek (trodimenzionalna štapna lutka) i wayang kulit (plošna lutka sjena). Wayang golek i wayang kulit tradicionalne su indonezijske lutke koje oblikom i linijom lica nalikuju jedna drugoj, dok su građom ramena i gornjeg dijela tijela gotovo identične. Obje vrste lutaka imaju duge ruke koje su savitljive u ramenim zglobovima, laktovima i šakama, no razlikuju se u načinu pokretanja. Budući da je lutka sjena plošna, pričvršćena je štapom koji se proteže od glave do tijela. Lutka javajka odlikuje se trodimenzionalnom oblom glavom, gornjim dijelom tijela i ruku, dok se donji dio tijela sastoji od suknje (bez obzira radi li se o muškim ili ženskim likovima) koja se proteže od struka prema dolje. Drveni štap prolazi glavom, vratom i tijelom lutke, a haljina je idealna za sakrivanje animatorove ruke. Kako bi animator mogao jednostavnije upravljati lutkinom glavom, dio štapa trebao bi viriti ispod pojasa, a rupa kroz koju prolazi držač glave trebala bi biti dovoljno široka kako bi se glava mogla pomicati lijevo-desno i gore-dolje. Pokretanje ruku trodimenzionalnih lutaka na štapu jednako je pokretanju ruku plošnih lutaka sjena. Sposobnost stvaranja sjene karakteristika je tradicionalne javajke, iako su njezini rubovi mekši od rubova klasičnih plošnih lutaka. Budući da se pojam tradicionalne javajke povezuje se s trodimenzionalnošću, tradicionalna javajka može stvoriti samo sjenu crne boje i zauzima veći prostor iza sjene. Plošne lutke bolji su izbor jer se odlikuju jednostavnošću rukovanja, manje su i lakše od tradicionalnih trodimenzionalnih javajki (Županić Benić, 2009).

1. slika: wayang golek¹

2. slika: wayang kulit²

¹Izvor:https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/99/Wayang_golek_SF_Asian_Art_Museum.JPG, preuzeto 30. 7. 2020

²Izvor:<https://cdn.britannica.com/16/146316-050-292A044A/Wayang-kulit-puppets.jpg>, preuzeto 30. 7. 2020.

3.2. Anatomija javajke

Javajka je predstavnik trodimenzionalnih lutaka na štapi koju karakterizira postojanje tijela i kontrolnog mehanizma. Kontrolni mehanizam sastoji se od drvenog štapa koji pokreće glavu lutke te koji je namješten unutar glave. Drveni štap prolazi trupom i žicama pomoću kojih se pokreću lutkine ruke. Donji dio tijela čini suknja koja je idealna za sakrivanje animatorove ruke, a drveni štap namješta se unutar šupljeg dijela lubanje. Opisano namještanje štapa omogućuje da se glava pokreće lijevo-desno, a izrada mehanizma klimanja glavom podrazumijeva stvaranje udubine s donje strane glave i prolazak štapa tom udubinom. Gornji dio štapa pričvršćuje se unutar lutkine glave te podrazumijeva postojanje rupe i prolazak žice tom rupom. Drveni štap koji je namješten unutar lutkine glave učvršćuje se pomoću žice. Pokret i njegova kontrola ostvaruju se pričvršćenjem konca sa stražnje strane lubanje i prolaskom konca malim usjekom uzduž štapa. Praktičnijem pokretanju glave uvelike pridonosi postavljanje drvene kuglice na kraj konca. Potezanje konca omogućuje povlačenje glave unatrag, a popuštanje konca omogućuje vraćanje glave u početni položaj (Županić Benić, 2019).

Posebna cjelina odnosi se na tijelo javajke koje se sastoji od ramena, trupa, donjeg dijela i ruku. Drvena elipsna ploča s rupom u središtu predstavlja ramena. Budući da rupa u središtu drvene elipsne ploče omogućuje slobodan prolaz i rotaciju štapa, ispod drvene ploče postavlja se manji drveni dio koji pričvršćuje trup za štap. Ruke se odlikuju pričvršćenošću uz dio ramena i pomicanjem u svim zglobovima. Pričvršćenje žica za ruke identično je kao i kod lutaka sjena, a lakšem pokretanju kontrolnog mehanizma pridonosi pričvršćenje drvenog dijela za žicu. Postoji više načina kako se žica pričvršćuje na ruke. Prvi način podrazumijeva prolazak žice donjim rubom šake i pričvršćenje na sredinu dlana, dok drugi način podrazumijeva pričvršćenje žice na zglob dlana. Detaljna razrada kostima utječe na karakter lutke. Osobito realistično su prikazani ženski likovi čije haljine i krinoline obliju mnoštvom detalja, dok se u izradi muških likova osobita važnost pridaje detaljnoj razradi gornjeg dijela lutke (Županić Benić, 2019).

3.3. Pokretanje javajke

Javajka se animira odozdo, a animator koji stoji iza paravana jednom rukom drži štap kojim pokreće glavu, a drugom rukom drži žice kojima pokreće lutkine ruke. Postoji nekoliko različitih načina držanja žica i animacije ruku. Prvi način animacije ruku podrazumijeva da se žice drže jedna do druge. Drugi način podrazumijeva ubacivanje palca kako bi se ruke razdvojile, a treći način animacije ruku podrazumijeva držanje jedne žice palcem i guranje druge žice ispruženim kažiprstom kako bi se ruke potpuno razdvojile (Županić BeniĆ, 2019).

3.4. Varijacije i kombinacije lutaka na štapu

Lutke koje se pokreću ispred animatora zahtijevaju pričvršćenost štapa na vrat lutke, mogućnost rotacije i klimanja glavom. Pokretanje ruku izvodi se štapovima ili istaknutim laktovima, a preciznost pokreta postiže se držanjem dlana lutkine ruke i njegovim pokretanjem. Lutke koje se tako pokreću nerijetko imaju više od jednog animatora. Pokretanje glave i ruku zadaća je jednog animatora, dok je pokretanje nogu zadaća drugog animatora. Lutka hibrid povezuje se s predstavama kazališta lutaka. Animatori obučeni u crno i okvir scene crne boje pridonose boljem isticanju lutaka. Scenografija se može pomicati jer je u većini slučajeva pričvršćena na kotačiće te se odlikuje plošnošću i obostranom oslikanošću različitim pozadinama. Prelazak s jedne strane okvira na drugu stranu podrazumijeva izmjenu prizora, a nerijetko je slučaj da se gledatelju čini kako lutka putuje, iako je na mjestu. Opisana lutka hibrid je zijevalice i lutke na štapu koja se zbog animacije ispred animatora ili animacije „na stolu“ naziva stolom lutkom (Županić BeniĆ, 2019).

3.5. Pozornica za lutke na štapu

Postoji više vrsta lutaka na štapu. Pozornica za javajke obuhvaća paravan animatorove visine iznad kojeg se pojavljuju lutke. Paravan ima drveni okvir na jednom ili na više stalaka preko kojeg se stavlja platno. Paravan javajke odvaja animatora od publike, a prostor animacije javajke ograničen je širinom paravana. Kombinacije lutaka na štapu i drugih vrsta lutaka animiraju se na klupici koja odvaja animatora od publike, dok se gigantske lutke na štapu animiraju na otvorenom prostoru te se fizički ne odvajaju od promatrača (Županić BeniĆ, 2019).

4. ZNAČAJ LUTKE ZA DJEČJI RAZVOJ

Lutka je idealno sredstvo motivacije i poticaj kojim se utječe na emocionalni, socijalni i spoznajni razvoj djeteta. Povezanost djeteta i igre čini cjelinu koja je preduvjet tolerancije, emocionalne inteligencije i empatije. (Ivon, 2010). „Lutka može biti izuzetno motivirajuće sredstvo za obogaćivanje i senzibilizaciju djetetovog emocionalnog i socijalnog potencijala jer zahtijeva da se dijete prilagodi situaciji u kojoj je lutka i njezinom načinu percepcije“ (Majaron, Kroflin, 2004:36).

Lutka ima poseban značaj u dječjem razvoju, a dijete je često doživljava kao utočište mu koje nudi mogućnost povjeravanja misli i osjećaja. Lutka pridonosi uspješnijem ostvarenju komunikacije sa odraslim svijetom. Dijete često ne može izraziti svoja osjećanja, no lutka mu pomaže u otkrivanju novih riječi i perspektiva. Dijete koje svakodnevno koristi lutku tijekom razgovora ima bogatiji rječnik, poznaje semiotičke i simboličke vrijednosti vizualnih znakova, neverbalnu komunikaciju, itd. (Majaron, Kroflin, 2004). Dijete često poželi imati partnera koji bi s njime putovao stvarnim i imaginarnim svijetom, no partner treba ispuniti određene kriterije koji se odnose na ravnopravnost djeteta i lutke, ali i povremenu prilagodbu djetetovim potrebama. Prilagodba i ravnopravnost dvostruki su kriteriji koje bi se trebali ispuniti te su ujedno refleksija djetetove stvarnosti. Dijete ne shvaća odrasli svijet, no poštuje zakone koji vrijede u njemu. Lutka je u stvarnom svijetu nemoćna, no dijete preko nje ostvaruje sve što ne može ostvariti u stvarnom svijetu (Čečuk, 2009).

Dijete i lutka povezani su na više razina te se njihov odnos ne može se raskinuti. Primjenom lutke utječe se na emocionalni i duhovni razvoj djeteta (Čečuk, 2009). Lutka je u početku bila namijenjena izazivanju mašte i osjećaja odraslog gledatelja, no kasnije se okrenula djetetu. Lutka utječe na motorički, spoznajni i emocionalni razvoj djeteta, potiče razvoj govora i stvaranje pozitivnih crta ličnosti. Primjena lutaka u radu s djecom rane i predškolske dobi pogoduje cjelokupnom razvoju djeteta, stoga bi se broj lutaka u domovima, jaslicama, vrtićima i na mjestima djetetova boravka trebao povećati. Dijete ima mogućnost povjeravanja lutki koja mu pomaže da uspješnije ostvaruje komunikaciju sa odraslim svijetom (Šimunov, 2008).

4.1. Dijete, lutka i igra

Pridavanjem mnogostrukih značenja predmetima mijenja se njihovo određenje. Komadić drveta može predstavljati lađu, pušku, top, strašilo, iako ne nalikuje na navedene predmete. Pridavanje značenja predmetima obuhvaća davanje više značenja jednom predmetu i davanje jednog značenja raznovrsnim predmetima. Osobita čar dječjeg svijeta odnosi se na jednostavnost prelaska iz stvarnog svijeta u zamišljeni svijet i obrnuto. Dijete treba partnera u igri, a svoje osjećaje prenosi na predmete. Dijete ne preobražava objektivna svojstva predmeta, već na temelju aktualnih želja i potreba preobražava odabrane predmete. Dječji svijet izvor je radosti pokreta, spoznaje i otkrivanja stvarnog svijeta (Mrkšić, 2006).

Svijet igre i svijet lutaka dva su najmaštovitija svijeta, a njihovim sjedinjenjem nastaje lutkarsko stvaralaštvo. Ispunjenosti djeteta doprinosi mogućnost „plovidbe“ svijetom mašte koji postaje značajan za cjelokupan razvoj djeteta. Svijet igre i svijet lutaka ispunjavaju sve potrebe djeteta koje se osjeća sretno, zadovoljno i uspješno. Dijete „uplovljava“ u svijet mašte kada ima mogućnost igre i učenja kroz igru, a lutka kojoj povjerava svoje tajne sastavni je dio igre. Lutka ne poznaje ograničenja i može biti sve što dijete poželi (Šimunov, 2008).

Segment lutkarstva koji je svojstven lutki odnosi na čin njezinog oživljavanja. Dijete u igri zamišlja partnera s kojim proživljava pustolovine u svijetu mašte, a nerijetko je slučaj da dijete predškolske dobi ostvaruje bolji kontakt s lutkom, nego s roditeljem ili odgojiteljem. Lutka se odlikuje jednostavnošću, simboličnošću i čudesnom ljepotom, a lutkar koji je pokreće, omogućuje da se njezino djelovanje povezuje sa sadašnjošću. Pokretom i govorom moguće je oživjeti lutku, a onaj tko je oživljava postaje lutkar. Stavljanje lutke ispred sebe i obraćanje iz perspektive odrasle osobe podrazumijeva djetetovo preuzimanje uloge glumca, a guranje lutke s namjernom da padne i smijanje tom događaju podrazumijeva djetetovo preuzimanje uloge publike (Županić Benić, 2019).

Dijete u igri ima mogućnost mijenjanja stvarnosti, a najčešće upotrebljava aspekte u kojima aktivno sudjeluje. Smatra se kako se igra ne odnosi na klasično oponašanje djetetova iskustva, već da se odnosi na oblik djetetova tumačenja stvarnosti. Prijeko je potrebno promicati važnost igre koja podupire dijete da prihvati svijet koji ga okružuje (Pokrivka, 1978).

4.2. Uloga lutke u poticanju dječjeg stvaralaštva

„Dijete s lutkom može ostvarivati svoje „planove“, s njom može biti „najbolje“ i „najsnažnije“. S njom ostvaruje svoja maštanja afirmirajući se na taj način i postaje moćno“ (Ivon, 2010:39). Lutka je pokretač raznovrsnih igara koje potiču likovno, glazbeno, govorno i dramsko stvaralaštvo te pridonose razvoju mašte i intelekta. Odrasla osoba može pomoći djetetu pri izradi jednostavne scenske lutke koja poziva na igru i razvoj govora (Šimunov, 2007). Lutka pomaže djetetu u izražavanju mišljenja o okolini koja ga okružuje te otkrivanju metaforičnog mišljenja i izražavanja. Lutka je idealno sredstvo za poticanje mašte i stvaralaštva (Ivon, 2010).

Stvaratelj predmeta odlučuje kako djetetu objasniti svrhu predmeta, no dijete ne traži iscrpna objašnjenja jer njegova mašta nema granica. Prije je potrebno osigurati dovoljno slobodnog prostora kako bi dijete moglo „ploviti“ svijetom mašte i stvarati teorije o predmetu koje stvaratelj predmeta ne navodi s ciljem poticanja spoznaje. Stvaralaštvo se povezuje s prirođenošću, a odrasla osoba odlučuje hoće li ga i na koji način unaprijediti. Stvaralaštvo i stvaralačka sloboda odgovornost su odrasle osobe koja treba osigurati dovoljno slobodnog prostora namijenjenog dječjem stvaralaštvu. Slobodan prostor namijenjen dječjem stvaralaštvu te suradnja odrasle osobe i djeteta pogoduju stvaralaštvu, a lutka koja se pripisuje djetetovoj dobi i uzrastu sastavni je dio djetetova života (Glibo, 2000). Poticajno okruženje ohrabruje dijete na uporabu lutke u igri jer se njome potiče razvoj kreativnog izražavanja i istraživanja svijeta oko sebe i unutar sebe. Odrasla osoba ne treba se uplitati u proces kreativnog izražavanja, već bi trebala podupirati djetetovu emocionalnu uživiljenost u igri s lutkom (Ivon, 2010).

Dijete starije predškolske dobi u igri sa scenskom lutkom nije orijentirano na motoričku aktivnost, već na stvaralački scenski izraz (Pokrivka, 1978). Pretjerano usmjeravanje djeteta tijekom procesa istraživanja „guši“ kreativnost i stvaralaštvo. Odgojitelj bi trebao poticati slobodno istraživanje, izražavanje te bi djetetu trebao objasniti da je proces istraživanja i stvaranja vredniji od konačnog rezultata.

5. PROCES IZRADE LUTAKA S DJECOM RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Motiv unutar teme: izrada trodimenzionalnih lutaka na štapu

Tehnika: kombinirana

Uvid u prethodna znanja djece vezana uz temu:

Kako se zove tvoja mama? Koliko ima godina? Kako se zove tvoj tata? Koliko ima godina? Imaš li brata? Imaš li sestru? Kako se zove tvoj brat? Kako se zove tvoja sestra? Što rade tvoji roditelji? Voliš li obiteljska druženja? Što radite kada ste zajedno? Tko je najstariji u obitelji? Tko je najmlađi u obitelji?

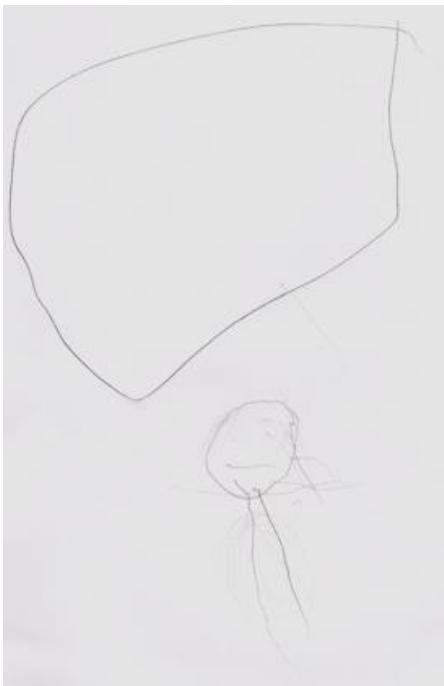
Motivacija djece za aktivnost, organizacija rada i okvirni planirani tijek aktivnosti: Planirano je da se aktivnost odvija grupno te da djevojčice Mia (3.5 godine) i Melani (5.5 godina) istovremeno izrađuju lutke. Čitanjem slikovnice „Knjiga o obitelji“ potaknut će djevojčice na promišljanje o zadanoj temi i odabir člana obitelji kojeg će izrađivati.

5.1. Skica i karakter lutaka

Proces izrade lutaka započeo je skiciranjem odabranih članova obitelji. Djevojčica Melani (5.5 godina) nacrtala je majku, a djevojčica Mia (3.5 godine) nacrtala je oca.

Djevojčica Mia (3.5 godine) nacrtala je svog oca. Prilikom oslikavanja lutkine glave napomenula je kako želi da njezin otac bude ljut. Djevojčica Melani (5.5 godina) napomenula je kako je njezina majka uvijek nasmijana te kako želi da se lutke smije. Prvi je crtež nacrtala Mia (3.5 godine), dok je drugi crtež nacrtala Melani (5.5 godina).

5.2. Pribor i materijal potreban za izradu lutaka

Dvije stiroporne kugle, ljepilo za drvo, vruće ljepilo, drvene olovke, pompom loptice, papirnati ručnici, novinski papir, škare, karton, markeri, tempere, kistovi, igla, krojački metar, konac crvene boje, konac smeđe boje, tkanina od filca, ukrasne trake, vuna žute boje, vuna smeđe boje, tanke metalne šipke, drveni štapovi i čepovi za boce.

5.3. Proces izrade glave

Proces izrade glave lutaka započeo je kaširanjem dviju stiropornih kugla promjera dvanaest centimetara. Pomiješala sam ljepilo za drvo i vodu, a komadiće novinskog papira djevojčice su lijepile na stiropornu kuglu. Stiroporna kugla kaširala se u dva sloja novinskog papira i dva sloja papirnatih ručnika.

5.4. Oslikavanje glave

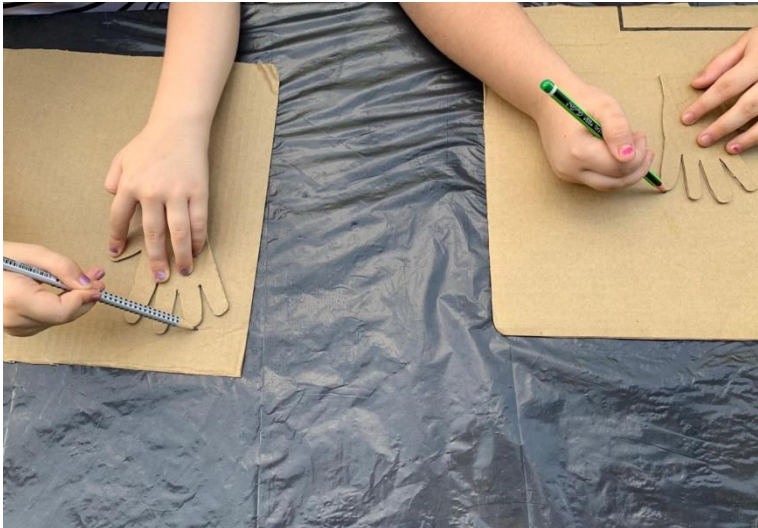
Osušene glave lutaka djevojčice su obojile temperom. Vrućim ljeplom zalijepila sam kosu (vunu) te sam drvenom olovkom nacrtala oči, nos i usta. Djevojčice su (uz moju pomoć) temperama crne i crvene boje nacrtale oči, nos i usta.

5.5. Proces izrade ruku

Prema kartonskom predlošku djevojčice su nacrtale dlanove s prstima koje su kasnije (uz moju pomoć) izrezale škarama. Izrezane kartonske dlanove obojile su temperama i ostavile na suncu kako bi se što brže osušili.

5.6. Proces izrade kostima

Pripremila sam filc tkaninu narančaste i smeđe boje. Djevojčice su škarama nastojale izrezati dijelove tkanine koja je bila pretvrda za rezanje. Veličina osušenog dlana ruke pomogla mi je pri određenju širine rukava lutkine haljine. Narančastu haljinu sašila sam koristeći iglu i konac narančaste boje, a smeđu haljinu sašila sam koristeći iglu i konac smeđe boje. Vratove lutaka (izrađene od čepova za boce) oblijepila sam trakama tkanine koju sam koristila prilikom šivanja haljina.

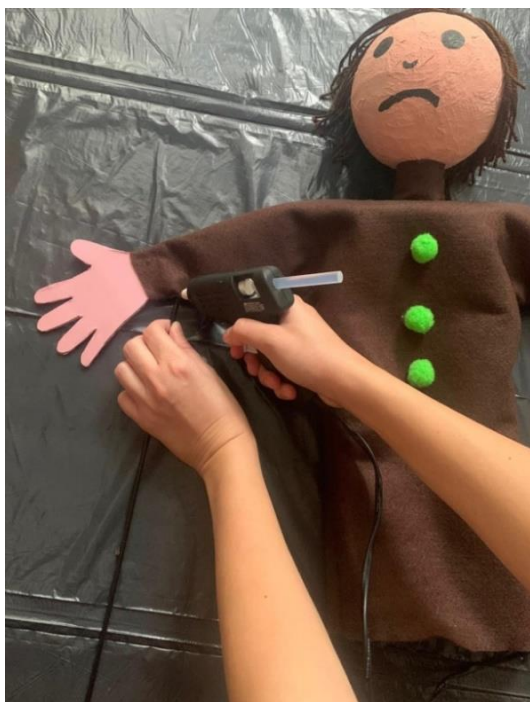

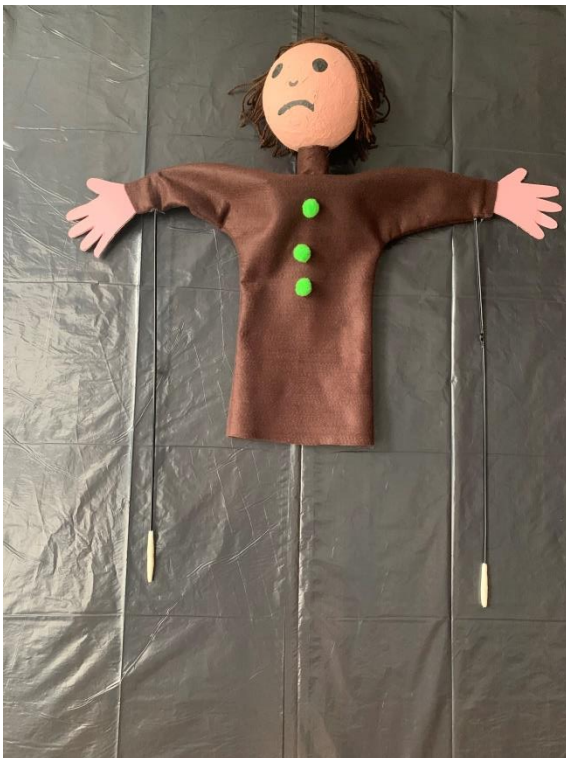

5.7. Proces izrade tijela i kontrolnog mehanizma

Vratove lutaka izradila sam od čepova za boce čije sam sredine probušila odvijačem. Metalne šipke starog kišobrana vrućim ljepilom zalijepila sam u rukave haljina te sam na taj način izradila kontrolni mehanizam lutke.

5.8. *Konačni izgled lutaka*

5.9. Osvrt na tijek aktivnosti

Proces izrade lutaka započela sam upoznavanjem sa djevojčicama i čitanjem slikovnice „Knjiga o obitelji“ čiji je autor Todd Parr. Čitajući slikovnicu, djevojčica Mia (3.5 godine) odlučila je da će izrađivati tatu, a djevojčica Melani (5.5. godina) odlučila je da će izrađivati mamu. Djevojčice su odabrane članove obitelji nacrtale koristeći drvene olovke. Striporne kugle kaširane su novinskim papirom i papirnatim ručnicima. Smatram kako su djevojčice najveću pozornost usmjerile na kaširanje i bojenje glave jer su samostalno (nakon kraćih uputa) odlučile kako će kaširati i bojiti. Vrućim ljepilom zalijepile smo vunu na glave lutaka, a oči, nos i usta nacrtale smo tankim kistom i temperama. Vratove lutaka (izrađene od čepova za boce) pričvrstila sam za ramena (izrađena od kartonskih elipsnih oblika), a njih sam pričvrstila za drveni štap. Odabrana tkanina od filca bila je pretvrda za rezanje i šivanje, no djevojčice su pažljivo pratile proces izrade haljina. Djevojčica Mia donijela je konac smeđe boje (od kojeg sam iglom sašila haljinu za tatu), a djevojčica Melani donijela je konac narančaste boje (od kojeg sam iglom sašila haljinu za mamu). Djevojčice su obukle lutke i odabrale pompom loptice koje upotpunile haljine. Metalne štapove vrućim sam ljepilom zalijepila sam u rukave haljina.

5.10. Kritički osvrt na vlastiti rad

Prilikom izrade projekta osjećala sam se ispunjeno. Budući da sam izrađivala lutke s djevojčicama u dobi od 3.5 i 5.5 godina, bila sam zabrinuta hoće li im odabrana aktivnosti bila zanimljiva, no iznenadila sam se njihovom uključenošću u proces izrade lutaka. Djevojčice su bile upoznate sa odabranom temom, stoga je smatram inspirativnom. Poteškoća nije bilo jer su djevojčice strpljivo pratile upute o izradi lutaka. Provedena aktivnost nadmašila je moja očekivanja, stoga ništa ne bih promijenila. Aktivnost izrade lutaka korisna je u radu s djecom rane i predškolske dobi jer potiče kreativnost, istraživanje, pronalazak idealnog rješenja, itd.

5.11. Komentari, pitanja i izjave

„Joj, kako će biti dobre lutkice!“ (prilikom šivanja haljina). „Mia me je popinkila.“ (kistom je uprljala Melani prilikom oslikavanja lutkine glave). „Ovo su dva sladoleda, ne glave.“(kada sam donijela striporne kugle). „Teta, suhi papir se ne može lijepiti?“ (prilikom kaširanja striporne kugle novinskim papirom).

6. ZAKLJUČAK

Proučavajući literaturu i pišući ovaj rad shvatila sam da je vrijednost unapređenja lutkarske umjetnosti u radu s djecom rane i predškolske dobi neprocjenjiva. Lutkar je kreator lutkine duše koji pokretom i govorom oživljava neživu materiju, a ona utječe na motorički, spoznajni i emocionalni razvoj djeteta. Praktična primjena lutaka u radu s djecom rane i predškolske dobi unapređuje razvoj mašte i stvaralaštva, a navedene sastavnice unapređuju se potporom odrasle osobe i poticajnog okruženja. Poticajno okruženje ohrabruje dijete da upotrebljava lutku koja potiče kreativno izražavanje. Odrasla osoba ne bi se trebala uplitati u proces kreativnog izražavanja, već bi trebala podržati djetetovu emocionalnu uživiljenost u igri s lutkom. Primjenom lutke u igri dijete se osjeća sretno, zadovoljno, uspješno i samopouzđano te „uplovljava“ u svijet mašte koji utječe na njegov cjelokupni razvoj. Lutka je partner u igri s kojim dijete putuje stvarnim i imaginarnim svijetom. Odnos djeteta i lutke je ravnopravan, no lutka bi se povremeno trebala prilagoditi djetetovim potrebama. Dijete ne shvaća odrasli svijet koji ga okružuje, no poštuje zakone koje vrijede u tom svijetu. Pomoću lutke ostvaruje sve što ne može ostvariti u stvarnom svijetu, njoj povjerava svoje osjećaje, misli i strahove te u njoj pronalazi utočište. Lutka je idealno sredstvo za ostvarenje komunikacije sa odraslim svijetom, a stručnjaci tvrde da svakodnevna primjena lutke tijekom razgovora pridonosi bogatijem rječniku i boljem shvaćanju neverbalne komunikacije. Lutka očarava jednostavnošću, simboličnošću i ljepotom, a utjecaj lutke na dijete često je jači od utjecaja roditelja i odgojitelja. Prijeko je potrebno upoznati odgojitelje sa osnovnim pojmovima lutkarske umjetnosti i prednostima uporabe lutaka u radu s djecom rane i predškolske dobi.

Poticanju stvaralačkog učenja i cjelokupnog razvoja djece rane i predškolske dobi pridonijet ću uporabom lutaka te ću uključivanjem djece u stvaralački proces nastojati zainteresirati djecu za lutkarsku umjetnost.

7. LITERATURA

Coffou, V. (2004). *Lutka u školi: priručnik za lutkarstvo u nastavi i slobodnim aktivnostima s lutkarskim igrama*. Zagreb: Školska knjiga.

Čečuk, M. (2009). *Lutkari i lutke*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.

Glibo, R. (2000). *Lutkarstvo i scenska kultura*. Zagreb: Ekološki glasnik.

Ivon, H. (2010). *Dijete, odgojitelj i lutka*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

Jurkowski, H. (2005). *Povijest europskog lutkarstva*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.

Majaron, E., Kroflin, L. (2004). *Lutka... divnog li čuda!*. Zagreb: Denonad.o.o.

Mrkšić, B. (2006). *Drveni osmijesi*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.

Paljetak, L. (2007). *Lutke za kazalište i dušu*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.

Pokrivka, V. (1978). *Dijete i scenska kultura*. Zagreb: Školska knjiga.

Varl, B. (1999). *Lutke na štapu*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.

Županić Benić, M. (2019). *Lutkarstvo i dijete*. Zagreb: Leykam international.

Ivon, H. (2005). Lutka u razvoju djeteta. *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 11 (40), 6-11
<https://hrcak.srce.hr/178143>

Kroflin, L. (2011). Upotreba lutke u poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 2 (12), 197-209
<https://hrcak.srce.hr/81945>

Šimunov, M. (2007). Scenska lutka kao poticaj za stvaralaštvo studenata predškolskog odgoja. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 2 (3), 141-154
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=19444

Šimunov, M. (2008). Lutkarski igrokazi nepresušani su izvor dječjeg stvaralaštva. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 3 (6), 83-99
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=52134

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Jva Kisinski

(vlastoručni potpis studenta)